

KIDATO CHA KWANZA

MARUDIO YA USHAIRI

*Compilation of Possible Questions in Kiswahili Likely to be examined in
KCSE.*

*A Special Analysis of Prediction Questions that may be Tested in KCSE from this
Topic in Form 1.*

KISWAHILI

SERIES 1

For Marking Schemes

Mr Isaboke 0746 222 000 / 0742 999 000

MWALIMU CONSULTANCY

USHAIRI

1. SHAIRI 'A'.

Umekata mti mtima
Umeangukia nyumba yako
Umeziba mto hasira
Nyumba yako sasa mafurikoni
Na utahama
Watoto Wakukimbia

Mbuzi kumkaribia chui
Alijigeuza Panya
Akalia kulikuwa na pala
Kichwani
Mchawi kutaka sana kutisha
Alijigeuza Simba
Akalia na risasi kichwani

Jongoo kutaka sana kukimbia
Aliomba miguu elfu
Akaachwa na nyoka

Hadija wapi sasa yatakwenda
Bwanako kumpa sumu ?
Hadija umeshika nyoka kwa mkia
Hadija umepitia nyuma ya punda

SHAIRI 'B'

Piteni jamani, Piteni haraka
Nendeni, nendeni huko mwendako
Mimi haraka, haraka sina
Mzigo wangu, mzigo mzito mno
Na chini sitaki kuweka

Vijana kwa nini hampiti ?

Kwa nini mwanicheka kisogo ?
Mzigo niliobeba haupo.

Lakini umenipinda ngongo na
Nendako
Haya piteni ! Piteni haraka ! Heei !

Mwafikiri mwaniacha nyuma !
Njia ya maisha ni moja tu.
Huko mwendako ndiko nilikotoka
Na nilipofikia wengi wenu
Hawatafika.

Kula nimekula na sasa mwasema
Niko nyuma ya wakati
Lakini kama mungepita mbele
Na uso wangu kutazama
Ningewambia siti miaka
Mingi.

MASWALI

- (a) Haya ni mashairi ya aina gani ? Toa saabu
(b) Washairi hawa wawili wanalalamika. Yafafanue malalamishi yao
(c) Onyesha jinsi kinaya kinavyojitokeza katika tungo hizi mbili
(d) Ni vipi Hadija :-
 (i) Amekata mti mtima ?
 (ii) Amapita nyuma ya Punda
(e) Toa mifano 2 ya uhuru wa mashairi kwa kurejelea mashairi haya
(f) Kwa kurejelea shairi 'B' eleza maana ya:-
 (i) Mzigo
 (ii) Siri
 (iii) Kula nimekula
 (iv) Niko nyuma ya wakati

(al.2)

2. Sinisumbuwe akili, nakusihi e mwandani.

Afya yangu dhahili, mno nataka amani
Nawe umenikabili, nenende sipitalini
Sisi tokea **azali**, twende zetu mizumuni
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mababu hawakujali, wajihisipo tabani
Tuna dawa za asili, hupati sipitalini
Kwa nguvu za kirijali, Mkuyati uamini
Kaafuri pia kali, dawa ya ndwele fulani
Nifuateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu akiwa hali, tumbo lina walakini,
Dawa yake ni subili, au zongo huanoni
Zabadili pia **sahali**, kwa maradhi yalo ndani
Au kwenda wasaili, wenyewe walo pangani
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu kwenda sipitali, ni kutojuwa yakini
Daktari k'ona mwili, tanena kensa tumboni
Visu visitiwe makali, tayari kwa pirisheni
Ukatwe kama fagili, **tumbo nyangwe** na maini
Nifuateni sipitalini, na dawa ziko nyumbani?

Japo maradhi **dhalili**, kutenguliwa tegoni
Yakifika sipitali, huwa hayana kifani
Wambiwa damu kaliti, ndugu msaidieni
Watu wakitaamali, kumbe ndiyo bunani
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mizimu wakupa kweli, Wakueleze undani.
Maradhiyo ni ajali, yataka vitu thamani
Utete huku wawili, wa manjano na kijani
Matunda pia asali, vitu vyae shamoni
Nifuateni sipati, na dawa zi langoni?

Maswali

- (a) Lipe shairi hili kichwa mwafaka
(b) Mtunzi alikuwa na lengo gani alipotunga shairi hili
(c) Mbona mshairi hataki kwenda hospitalini
(d) Eleza umbo la shairi hili (al. 6)
(e) Kwa nini mshairi alitumia ritifaa katika ushairi ?
(f) Andika maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa kwenye shairi :-
(i) Dhalili –
(ii) Azali -
(iii) Sahali -
(iv) Tumbo nyanywe

3. WAFULA KABILIANA NA KISU

Ee mpwa wangu,
Kwetu hakuna muoga,
Uoga ukikufikia, huenda ni wa akina mamayo,
Fahali tulichinja ili uwe mwanamme,
Eewe mpwa wangu, kisu kikali ajabu !
Iwapo utatingiza kichwa,
Uhamie kwa wasiotahiri.

Wanaume wa mbari yetu,
Si waoga wa kisu,
Wao hukatwa kuanzia macheo hadi machweo,
Wewe ndiye wa kwanza,
Iwapo utashindwa,
Wasichana wote,
Watakucheka,
Ubaki msununu,
Simama jiwe liwe juu,
Ndege zote ziangamie.

Simu nimeipokea,
Ngariba alilala jikoni,

Visu ametia makali,
Wewe ndiye wangojewa,
Hadharani utasimama,

Macho yote yawe kwako,
Iwapo haustahimili kisu,
Jiuzulu sasa mpwa wangu,
Hakika sasa mpwa wangu,
Hakika tutakusamehe, mwaka kesho unakuja.

Asubuhi ndio hii,
Mama mtoto aamushwe,
Upweke ni uvundo,
Iwapo utatikisa kichwa,
Iwapo wewe ni mme,
Kabiliana na kisu kikali,
Hakika ni kikali!

Kweli ni kikali!
Wengi wasema ni kikali!
Fika huko uone ukali!
Mbuzi utapata,
Na hata shamba la mahindi,
Simama imara,
Usiende kwa wasiotahiri

Maswali

- (a) Hili ni shairi la aina gani ? Thibitisha
- (b) Ni nani anayeimba shairi hili na analiimba kwa nani ?
- (c) Toa ithibati kwenye shairi hili kuthibitisha kuwa msimulizi ana taasubi za kiume
- (d) Taja kwa kutolea mifano mbinu zozote nne za uandishi katika shairi hili
- (e) Taja shughuli zozote **mbili** za kiuchumi za jamii inayorejelewa katika shairi hili
- (f) Eleza kwa mifano, uhuru wa kishairi katika shairi hili
- (g) Msamiati ufuatao umetumika kwa maana gani katika shairi hili ?
- (i) Mbari
- (ii) Msununu
- (iii) Ngariba
- (iv) Uvundo

4. **HATIMA YANGU**

1. Mke wangu wameshanipoka
Ndugu zangu, wamedai ububu
Wazazi kuzoea kunigombeza

2. Juzi mali lilimbikiza
Furaha lilitanda
Makanwa yalijaziwa
Hoi hoi ikawa desturi

3. Kilabu tulikwenda
Nyama tulichoma
Mahali tulizuru
Tuliteremsha!

4. Leo mambo yamenigeuka
Wao masahibu siwaoni
Matumbo yakaninguruma
Kama radi ya mvua

5. Nyumbani nimebaki pweke
Mke amenitoroka
Watoto wameparara
Skuli kugharamia
Imegeuka balaa belua

6. Ndipo nimeamua
Afadhali kitanzi badala ya balaa
Kumbe kupanga ndiyo maana
Maisha na waasia

- (a) Eleza mambo muhimu yanayoelezwa katika shairi hili
(b) Fafanua sifa mbili za anayezungumza katika shairi
(c) Dondoa na ufafanue mbinu zozote mbili za lugha katika shairi hili
(d) Eleza maana ya:-
(i) Ndugu zangu wamedai ububu
(ii) Kumbe kupanga ndiyo maana

5. Soma mashairi yafuatayo kisha ujibu maswali

Cheo cha mtu hupanda, ukipata mke mwema,
Kula chachu na maganda, mfano kama mnyama,
Na nyumba iwe kibanda, si nzuri ya kutazama,
Utaona umewanda, moyo umekuterema.

Mke mwema ni johari, yenye furaha daima,
Awe hasa na saburi, na adili na huruma,
Hata ukiwa fakiri, hutimizi pato jema,
Utaona tajiri, maliki dunia nzima.

Mke akiwa mbishi, wa kushindana kusema,
Na majivuno na mashi, na ulimi wake pima,
Hata kama wala pishi, wali na kilo ya nyama,
Utajiona waishi, duniani huna kima.

Mke mrembo si hoja, hili nimekwisha pima,
Nimepima rejareja, kila jambo kutazama,
Kujumlisha pamoja, mambo yalivyosimama,
Nikaona kuwa tija, ndogo kuliko gharama.

Awe mwema mke wangu, nani hapendi kusema?
Wema asili ya ungu, milele una heshima,
Kuwa wema walimwengu, ni wajibu na lazima,
Wema dawa ya machungu, moyoni yanayouma.

Maswali

- (a) Kulingana na shairi hili, mke mwema ana faida gani kwa mumewe? *(alama 3)*
(b) Mke mwema ana sifa gani? *(alama 3)*
(c) Mwandishi wa shairi hili alikuwa na dhamira gani katika kutunga shairi hili?
(alama 3)
(d) Eleza kwa ufupi muundo wa shairi hili. *(alama 6)*
(e) Maneno yafuatayo yametumiwa katika shairi kuleta maana gani? *(alama 5)*
(i) Chachu
(ii) Johari
(iii) Saburi
(iv) Mbishi
(i) Pishi

6. Nataka nikupe chanzo, weka katika moyo,
Kishike kwa mkazo, hata kizae mazao,
Ukifanya bidiizo, kushawishi utakayo,
Utaona mfulizo, kwako yanakuja mbio

Husemwa Alexander, shujaa Macedonia,
Ambaye alishinda, karibu nzima dunia,
Alipokosa pa kwenda, tena kushambulia,
Kwa huzuni alikonda, akadiriki kulia,

Ingawa vita vigumu, yeye alivipenda,
Kwa moyo aliazimu, daima mbele kwenda,
Moyo kuitia hamu, mashaka kuyashinda,
Ndilo linalolazimu, kila mtu kutenda.

Moyo ukiulegeza, kila kitu kigumu,
Utaishi na kuoza, hupati kuonja tamu,
Lakini ukijikaza, ipasavyo mwanadamu,
Katika mwangaza, utakuwa na sehemu.

Moyo kuupa mwanzo, wa kushindwa hustawi,
Utaona mzozo, unalotaka haliwi,
Na hili ni katizo, ya faida ya uhai,
Peponi halina tuzo, na hapa ni uadui

Hili linahasiri, moyoni kulidhibiti,
Mabaya ukifikiri, yaliyo mema hupati,
Na kila wazo la heri, hukaribisha bahati,
Fikira iliyo nzuri, sawasawa na yakuti.

Maswali

- (a) Kilichomfanya Alexander kufaulu katika kadhia zake ni nini hasa? *(alama 3)*
(b) Andika ubeti wa nne katika lugha ya nathari. *(alama 4)*
(c) Kuna athari gani kwa kukosa moyo wa ujasiri? *(alama 3)*

(d) Mtunzi huyu ana dosari gani kwa upande wa muundo wa shairi? *(alama 4)*

(e) 'Kwa huzuni alikonda, akadiriki kulia.' Ni kwa nini ilitukia hivi? *(alama 3)*

(f) Eleza maana ya maneno haya. *(alama 3)*

(i) Akadiriki

(ii) Kushawishi

(iii) Kulidhibiti

7. Mabadiliko lazima kwa watu ulimwenguni,
Nalo lilianza zama hakika si neno geni,
Ni tabia ya daima kipya kuwa cha zamani,
Kwa watu ulimwenguni mabadiliko lazima.

Kama hili halikuwa jipya lingekuja lini ?
Mfano wetu maua na majani mitini
Hili linapofumua, lile huanguka chini
Jipya lingekuja lini kama hili halikuwa

Kuwapo na kutowapo tumo mabadilikoni
Nakuapia kiapo kwamba hii ni kanuni
Nawe linganisha pepo kaskazi na kusini
Tumo mabadilikoni kuwapo na kutowapo

Tukitaka tusitake ni sheria tumo ndani
Waume na wanawake roho zote za manani
Kubadili mwendo wake dunia si yamkini
Ni sheria tumo ndani tukitaka tusitake

Mwendo wa dunia mbio haimo usingizini
Kwa aliye na kilio na aliye furahani
Mara huona machweo na mara jua kichwani
Haimo usingizini mwendo wa dunia mbio

Mbio maisha ya watu, mfululizo mbioni
Hali hii kila kitu, kilicho maumbileni
Mbio haingoji mtu – tuo haijulikani
Mfululizo mbioni, mbio maisha ya watu

Hutuchukua kwa zamu katika matumaini

Na mchungu na matamu hututokea njiani
Na mara hatufahamu lilikuwa jambo gani
Katika matumaini hutuchukua kwa zamu.

Maswali.

- a) Kuna mifano mingi ya kimaumbile iliyotolewa ili kudhihirisha dhana hii ya mabadiliko. Itaje mifano yoyote mitatu. (alama 3)
- b) Andika ubeti wa mwisho kwa lugha nathari (alama 4)
- c) Kuna ithibati kuwa mabadiliko hayabagui ? (alama 4)
- d) Nakili mishororo minne inayoeleza kuwa mabadiliko ni sharti maishani(ala 4)
- e) Katika shairi hili mwandishi ametaja maneno na vinyume vyao. Toa majozzi manne ya maneno haya (neno na kinyume chake) (alama 2)
- f) Eleza maana ya maneno yafuatayo:
- i) Linapofumua
- ii) Kiapo
- iii) Tuo (alama 3)

8. Tusitake kusimama, bila kwanza kutambaa,
Au dede kuwa hima, kabula hatuyakaa
Tutakapo kuchutama, kuinama kunafaa
Tujihimu kujinyima, makubwa kutoyauyaa

Tusitake kuenenda, guli lisipokomaa
Tujizonge na mikanda, inapochagiza njaa
Na mazuri tukipenda, ni lazima kuyaandaa
Tujiase kujipinda, kujepusha na balaa
Tusitake uvulana, au siga kuzagaa
Tushikaye nyonga sana, tunuiyapo kupaa
Kama uwezo hapana, tutoelee dagaa
Tujiase hicho kina, maji yajapokujaa

Tusitake vya wenzetu, walochuma kwa hadaa
Wanaofyatua vitu, na kisha vikasambaa

Uwezo hatuna katu, umaskini fazaa
Tujihimu kula vyetu, siendekeze tamaa

Mtaka kuiga watu, kufata kubwa rubaa
Vyao vijaile kwetu, vifaa vingi vifaa
Tunamezwa na machatu, tusibakishwe dhiraa
Tujihimu kilo chetu, hata kama twapagaa

Maswali

- (a) Lipe shairi hili anwani mwafaka (alama 2)
- (b) Chambua ubeti wa tatu na nne kwa upande wa vina na mizani (alama 4)
- (c) Thibitihsha jinsi kunga ya inkisari na mazida inayojitokeza katika shairi hili (alama 3)
- (d) Mwandishi ana ujumbe gani katika shairi hili kwa wasomaji wake? (alama 2)
- (e) Andika ubeti wa kwanza kwa lugha ya nathari (alama 4)
- (f) Taja misamiati yoyote minne ya hatua ya maisha ya binadamu na ueleze yake. (alama 4)

9. Alikuwa mtu duni, alozongwa na shakawa
Hana alichoauni, wala alichoambuwa
Walikimwita mhuni, na thamani kumtewa
Utamwonea amani, jinsi ya alivyokuwa
Mwepesi wa kusahau

Alipita mtaani, kuomba kusaidiwa
Mtoto wa kimaskini, riziki haizumbuwa
Alizubaa njini, lake jua na mvuwa
Mwepesi wa kusahau

Ekosa kwenda chuoni, kwani alibaguliwa
Daima kawa mbooni, akitafuta afuwa
Chumia chungu mekoni, furaha kwake haiwa
Mwepesi wa kusahau

Wakati ukabaini, mjiuga akatambuwa
'Katoka usingizini, napo kwenye kukawa
Watu wakamuamini, kuwa mtu wa mvuwa
Kumbe vile atahuni, na ujeuri kuingiwa
Mwepesi wa kusahau

Leo kawa Sultani, mwingine katu hajawa
Hatamani na haoni, nyuma aliyochukuwa
Anga kwake limeguni, gubi amegubiliwa
Mwanadamu maalum, hakika ukichinguwa
Mwepesi wa kusahau

Maswali

- (a) Eleza ujumbe unayojitokeza katika ubeti wa kwanza na wa pili (alama 4)
- (b) Fafanua maana ya kibwagizo katika shairi hili (alama 3)
- (c) Hili ni shairi la aina gani? Toa sababu (alama 2)
- (d) Je mwandishi amefaulu katika kuzingatia arudhi za utunzi? Fafanua (alama 6)

Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumiwa katika taarifa (alama 5)

- (i) Alichoauni
- (ii) Alizubaa
- (iii) Ukabaini
- (iv) Sultani
- (v) Maluum

10.Soma shairi lifuatalo kwa makini halafu ujibu maswali yanayofuata

1. Naja sasa ni ndiyani, naja kwetu Mzalendo

Naja nirudi nyumbani, nilowekwa nako kando
Kwetu' mi nakutamani, kulo na mwingi uhondo
Nijaye ni yule nyundo, misumari hadharini

2. Naja kwingine kuwapi, kulojaa langu pendo?

Huenda nende kwinginepi, sawa nako kwa muundo?

Kaa kwingine anapi, ela kwenye lakwe gando?

Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

3. Naja nije rudi papo, panigedeme mgando
Ningaambwa kwetu hapo, kwamba kwanuka uvundo
Sitakwenda penginepo, tarudi kuko kwa mwando
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

4. Naja sitapakimbiya, ningambwa kuna vimondo
'Takuja kuvilekeya, vinganijiya kwa vundo
nilipozawa tafiya, sikimbii kwenda kando
nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

5. Naja hiwa 'mekomaa, kuzidi nilivyo mwando
Tena n'najiandaa, kwa fikira na vitendo
Kwetu nije kuifaa, na kuitiliya pondo
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

6. Naja na ingawa naja, siwaeki mifundo
Moyo wangu ushatuja, mawi nalotendwa mwando
Ela wataoningoja, na vyao viwi vitendo
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

7. a) Eleza jinsi 'uzalendo' wa mshairi unavyojitokeza katika beti za 1 na 2 alama 4

b) Fafanua jazanda zinazopatikana katika mshororo:

Kaa kwingine anapi, ela kwenye lakwe gando? alama 2

c) Andika ubeti wa tatu katika lugha nathari alama 4

d) (i) Katika ubeti wa 5 mshairi amebadilika Eleza alama 2

(ii) Ananua kufanya nini pindi arudipo? Alama 2

e) Eleza ujumbe unaopatikana katika ubeti wa 6 alama 2

f) Andika maneno haya katika kiswahili sanifu alama 2

a. Mwando

b. Ningambwa

g) Kibwagizo cha shairi kinampa sifa gani mshairi? Alama 2

11.Soma shairi hili kisha ujibu maswali.

Jukwani naingia, huku hapa pasokota,
Kwa uchungu ninalia,hii tumbo nitaikata,
Msiba mejiletea,nimekila kiso takata,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wazee hata vijana,wote umewasubua,
Huruma nao hauna,heshima kawakosea,
Ukambani na Sagana,hata mbwa wararua,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wahasibu ofisini,kibwebwe mejifunga,
Miaka mingi vitabuni,ili wasikose unga,
Nadhari wanadhamini,hesabu wanazirenga,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wapenzi wa kiholela,pia wanakuogopa,
Baada yao kulala, wana wao wanatupa,
Wakihitaji chakula,wanachokora mapipa,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wafugaji hata nao,kama dawa wakwamini,
Hawajali jiranio,wamesusia amani,
Wanaiba ng'ombe wao,na kuzua kisirani,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Nayo mizozo ya maji, kaonekana kwa mara,
Hiyo nayo ni dibaji,sababu sio harara,
Njaa wahepe wenyeji, huo ndio mkarara,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Ningeweza kukuuza,ingekuwa siku njema,
Tena kwa bei ya meza,sokoni nimesimama,

Wala tena singewaza,kuhusu wali na sima,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Hatima umefikika,naenda zangu nikale,
Mate yanidondoka,kwa mnukio wa wale,
Naomba kwenda kukaa,wala sio nikalale,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Maswali

- i Lipe anwani mwafaka shairi hili. (Alama 2)
- ii Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu. (Alama 2)
- iii Huku ukitolea mifano mwafaka, taja arudhi zilizotumiwa katika ubeti wa tatu. (Alama 4)
- iv Andika ubeti wa nne kwa lugha nathari. (Alama 4)
- v Thibitisha kuwepo kwa idhini ya ushairi. (Alama 2)
- vi Taja madhila anayoelezea mtunzi wa shairi hili yaletwayo na tumbo. (Alama 4)
- vii Elezea maana ya maneno yafuatayo. (Alama 2)

(a) Dibaji

(b) Harara

12. LAU HAKUNA MAUTI. Na Abdalla Said Kizere

1. Lau dunia nanena, tuseme si ati ati,
Mauti kawa hakuna, katika wote wakati,
Vipi tungelisongana, tunaoishi tiati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

2. Dunia ingetatana, na kizazi katikati,
Huku kwazaliwa bwana, kule kwazawa binti,
Vipi tungelioana, na kuzaa hatuwati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

3. Lau mauti hakuna, tungenesongana sharuti,
Kwa viumbe kukazana, wanadamu na manyati,

Vipi tungelijazana, kwa kusitawi umati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

4. Walakini Subuhana, kapanga sisi na miti,
Ili tusizidi sana, si wengi na si katiti
Maisha ya kupishana, yule ende yule keti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

5. Ndipo dunia kufana, ikawa kama yakuti,
Kwa uwezowe Rabana, kaipanga madhubuti,
Maisha kugawiana, kayagawa kwa mauti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

6. Njia ingekuwa hapana, pembeni na katikati,
Sote tungeambatana, kama ukosi na shati,
Na njaa ingetutafuna, pa kulima hatupati,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

7. Peleleza utaona, hayataki utafiti,
Kama tungelikongana, ingekuwa ni bahati,
Vipi tungenesukumana, katika hiyo hayati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

8. Mbele sitokwenda tena, hapa mwisho nasukuti,
Yaoleni waungwana, shauri yake Jabaruti,
Yote tuloelezana, katenda bila senti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

MASWALI

a) Je, hili ni shairi la bahari gani? Eleza	(alama 2)
b) Eleza vile mwandishi alivyotumia uhuru wa kishairi	(alama 4)
c) Eleza umbo la shairi hili	(alama 4)
d) Fafanua ujumbe unaojitokeza katika ubeti wa tano	(alama 4)
e) Andika majina mawili ya Mungu kwa mujibu wa shairi	(alama 2)

f) Kwa kutolea mifano, eleza mbinu mbili za lugha zilizotumiwa katika shairi hili (alama 2)

g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kulingana na shairi (alama 2)

(i) Tiati _____

(ii) Shani _____

13.Soma shairi lifuatalo, kisha ujibu maswali;

(alama 20)

Sinisumbuwe akili, nakusihi e mwendani,
Afiya yangu dhahili, mno nataka amani,
Nawe umenikabili, nenende sipitalini,
Sisi tokea azali, twenda zetu mizimuni,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mababu hawakujali, wajihisipo tabani,
Tuna dawa za asili, hupati sipitalini,
Kwa nguvu za kirijali, mkuyati uamini,
Kaafuri pia kali, dawa ya ndwele Fulani,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu akiwa halali, tumbo lina walakini,
Dawa yake ni subili, au zongo huauni,
Zabadi pia sahali, kwa maradhi yalondani,
Au kwenda wasaili, wenyewe walo pangani,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu kwenda sipitali, ni kutojuwa yakini,
Dakitari k'ona mwili, tanena kensa tumboni,
Visu vitiwe makali, tayari kwa pirisheni,
Ukatwe kama figili, tumbo nyangwe na maini,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Japo maradhi dhahili, kuteguliwa tegoni,
Yakifika sipitali, huwa hayana kifani,
Wambiwa damu kalili, ndugu msaidieni,

Watu wakitaamali, kumbe ndiyo buriani,
Nifwatani sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mizimu wakupa kweli, wakueleze undani,
Maradhiyo ni ajali, yataka vitu thamani,
Ulete kuku wawili, wa manjano na kijani,
Matunda pia asali, vitu vyae chanoni,
Nafwatani sipitali, na dawa zi mlangoni?

MASWALI – USHAIRI

(ALAMA 20)

- a) Lipe kichwa mwafaka shairi hili. (alama 2)
- b) Mtunzi alikuwa na lengo gani alipotunga shairi hili? (alama 2)
- c) Mbona mshairi hataki kwenda hospitali? (alama 4)
- d) Kwa kuzingatia muundo wa shairi hili, eleza mbinu zilizotumika (alama 6)
- e) kwa nini mshairi alitumia ritifaa katika ushairi? (alama 2)
- f) **Andika maana ya maneno yafuatayo yalivyotumika katika shairi** (alama 4)
 - i) Dhahili
 - ii) Azali
 - iii) Sahali
 - iv) Tumbo nyangwe

14. Soma shairi lifuatalo kwa makini kisha ujibu maswali.

Niokoa Muokozi, uniondolee mashaka.
Kuyatukua siwezi, mjayo nimedhikika
Nimekithiri simanzi, ni katika kuudhika
Mja wako nasumbuka, nipate niyatakayo.

Mja wako nasumbuka, nataka kwao afua
Nirehemu kwa haraka, nami nipate pumua
Naomba hisikitika, na mikono hiinua
Mtenda ndiwe Moliwa, nipate niyatakayo.

Mtenda ndiwe Moliwa, we ndiwe Mola wa anga
Mazito kuyaondoa, pamoja na kuyatenga
Ukauepusha ukiwa, ya pingu zilonifunga

Nikundulia muwanga, nipate niyatakayo

Muwanga nikundulia, nipate toka kizani
Na huzuni n'ondolea, itoke mwangu moyoni
Mambo mema niegheshea, maovu nisitamani.
Nitendea we Manani, nipate niyatakayo.

Igeuze yangu nia, dhaifu unipe mema
Nili katika dunia, kwa afia na uzima
Moliwa nitimizia, yatimize yawe mema
Nifurahike mtima, nipate niyatakayo.

(a)	Shairi hili ni la bahari gani? Eleza.	(alama 2)
(b)	Taja madhumuni ya shairi hili.	(alama 3)
(c)	Eleza muundo wa shairi hili.	(alama 4)
(d)	Thibitisha namna uhuru wa kishairi unaibuka katika shairi.	(alama 4)
(e)	Andika ubeti wa pili katika lugha sufufu.	(alama 4)
(f)	Toa maana ya:	
(i)	Nimedhikika	
(ii)	Muwanga nikundulia	
(iii)	Nifurahike mtima	(alama 3)

For Marking Schemes/Answers

Contact Mr Isaboke

0746-222-000

OR

0742-999-000

FOR THE FOLLOWING;

- ✓ **ONLINE TUITION**
- ✓ **REVISION NOTES**
- ✓ **SCHEMES OF WORK**
- ✓ **SETBOOKS VIDEOS**
- ✓ **TERMLY EXAMS**
- ✓ **QUICK REVISION KITS**
- ✓ **KCSE TOPICALS**
- ✓ **KCSE PREMOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS PREMOCKS**
- ✓ **JOINT PREMOCKS**
- ✓ **KCSE MOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS MOCKS**
- ✓ **JOINT MOCKS**
- ✓ **KCSE POSTMOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE REVEALED SETS**

CALL/TEXT/WHATSAPP

0746 222 000 / 0742 999 000

mwalimuconsultancy@gmail.com

This is a Copyright Property of Mwalimu Consultancy Ltd.

***POWERED
BY
MR ISABOKE***